

4. Дух и ауторитет канона

Званично канонско предање као главни циљ има аутентично, исправно и свеобухватно усклађивање *садржаја* откривења у Христу и духовне *мисије* Цркве са стално променљивим историјским условима црквеног живота, таквог као што се остварује, с једне стране, *добром спољашњом организацијом* и *одговарајућим деловањем саборског система*, и, с друге, потребом *светотајинског и моралног живота верних*. Тако је осигурано јединство Цркве у *истинитој вери и љубави*, не само догматском формулацијом вере већ и чистим искуством те вере коју верни живе

у дубоком светотајинском јединству и непрекидном моралном испуњењу. Наиме, само канонско предање које се односи на ранији развој црквене администрације, као и на деловање различитих форми саборског система, имало је за циљ да очува *јединство Цркве* у истинитој вери и љубави, уклањајући многобројне опасности које су му претиле, и изрази то дубоко суштинско јединство, да би се вернима омогућило исправно разумевање поруке Цркве и сигурно усвајање садржаја спасења у Христу.

То је највиши циљ коме теже сви канони *сабора* — и васељенских и помесних — и великих *Отаца Цркве*, као и, уопште узев, канонско предање Цркве. Било би, дакле, опасно, ако не и погрешно, разликовати и процењивати *снагу* или *ауторитет* канона узимајући у обзир само њихово порекло или ауторитет органа који су их донели. *Снага* канона не произлази само из канонског ауторитета или, другим речима, црквеног ауторитета, одакле они извиру, већ, пре свега, из њиховог аутентичног односа са садржајем откривења у Христу. Међутим, канони васељенских сабора и канони помесних сабора морају да сачувају неизлеђену ту аутентичност. Тако се, на пример, објашњава чињеница да је Црква на Петошестом васељенском сабору (691) званично признала, с канонима претходних помесних сабора, каноне Антиохијског сабора (341), који је, иако су га углавном чинили епископи умерени аријанци и премда је, у догматском домену, формулисао аријански символ вере, каноне, међутим, засновао на аутентичном канонском предању Цркве.

Ипак, ако је немогуће суштински разликовати — *у погледу снаге* — каноне васељенских и помесних сабора према томе што су институционални органи васељенски или помесни, разликовање канона — *у погледу садржаја* — могуће је.

а) Канони *васељенских сабора* односе се нарочито на темељна питања јединства и административне организације Цркве, на јурисдикцију канонских служби административног ауторитета (*патријарси, митрополити*), канонско деловање разли-

читих саборских органа, канонске последице јереси и раскола, канонски начин поновног примања јеретика и расколника у јединство Цркве итд.

- б) Канони *помесних сабора и великих Отаца Цркве* односе се нарочито на *јурисдикцију и пастирске дужности* епархијских епископа, односе епископа и пастве — клира и народа — за које је он надлежан, *канонска и литургијска* питања која заокупљају помесне Цркве, *морални живот* и, уопште узев, религиозни живот верних, покајање, итд., другим речима, на целину пастирских служби сваког епископа.

Наиме, међу канонима васељенских сабора мало је оних што се односе на литургијски живот помесне Цркве, а још их је мање који се односе на морални живот верних, осим канона Петошестог васељенског сабора, који не само што је потврдио већину пастирских канона помесних сабора IV века већ је начинио и њихову синтезу. Међутим, и међу помесним саборима изузетак су, у односу на ту разлику коју смо поменули, Антиохијски сабор (341) и Сардички сабор (343), сазвани као општи сабори који су се изјаснили о општим црквеним питањима због ситуација насталих у канонском поретку Цркве услед аријанских распри, као, уосталом, и велики *Зборник* канона Северноафричке Цркве, који је потврдио Картагински сабор (419) због велике разноврсности садржаја. Али та разлика канона васељенских и помесних сабора појављује се и у садржају, јер се канони васељенских сабора одређеније баве општим проблемима што се односе на канонско јединство епископског тела или Цркве у истинитој вери и љубави, док се канони помесних сабора односе нарочито на различите и многобројне литургијске или пастирске проблеме с којима се сусреће свака помесна Црква.

Ипак, та разлика суштински не повређује ауторитет тих канона, већ се односи само на њихову ширину. У том смислу специфична питања, пошто су подстакла настанак канона *помесних сабора*, имају обично локални карактер: на пример, питање от-

падника (*lapsi*) или јудаизираних обичаја у Галатији или погрешних ставова евстатијанаца о браку и посту, или литургијских одступања у Фригији, што су, свако за себе, подстакла доношење већине канона помесних сабора у Гангри и Лаодикији. Та питања су се посебно тицала Црква у Галатији и Фригији, а да нису, дакле, интересовала целу Цркву, која није била суочена са сличним проблемима у другим епископијама. Међутим, *помесност* духовног искуства изражава на сваком месту целокупну тајну Цркве, као што је *свеобухватност* тог искуства потврђена пуноћом сваког помесног израза.

У том духу канони *Отаца Цркве* имају јасно *пастирски* карактер и нарочито се односе на покајање конкретних верних у одређеној области који су починили тешке канонске или моралне преступе или, другим речима, на оне који су се, на неки начин, удаљили од хришћанства (*Григорије Чудотворац*), на место отпадника (*lapsi*) током прогона (*Петар Александријски*), прописано покајање за одређене грехе (*Василије Велики*) и процењивање, на основу три тешка греха (*отпадничтво, проституција и убиство*), других преступа верних (*Григорије Ниски*) итд.

Јасно је да то што Црква ствара каноне нема за циљ развијање искуства вере у *систем позитивног црквеног права*, већ је сваки пут најважнији циљ очување пуноће садржаја истине откривења — неопходног животу верних — од било каквог неразумевања или одступања, другим речима, омогућавање вернима да исправно живе суштину тајне Цркве у сваком тренутку историје спасења. Према том највишем циљу канонског предања мора бити одређен *правни карактер* канона: они не само да не чине позитивистичку систематизацију целокупне тајне Цркве већ не могу ни свеобухватно разматрати перспективу откривене истине вере, која непрестано мора да служи као темељ материјалном конституисању канона. Да би се уклонили било какво неразумевање истине или одступање у односу на ту истину, не треба сводити целокупан садржај истине вере у позитивистички систем,

већ треба изложити његов специфичан однос према сваком посебном неразумевању или одступању.

Међутим, остаје чињеница да је за разумевање и исправно процењивање поруке канонског предања неопходно *закључивати* на аутентичан начин о вољи канонског предања истовремено према изворима откривења у Христу и према целокупном садржају спасења. Тај захтев чини очигледним да дух канона увек мора изражавати дух откривења у Христу и предавати вернима непроменљиву поруку спасења у Христу. Ако се, међутим, то извођење материјалног историјског садржаја појединих канона покаже тешким, због непостојања *експлицитног* или сличног *принципа* у Светом писму, онда треба тражити *имплицитни однос* тих канона са садржајем и деловањем тајне Цркве. Према томе, канони који не зависе морфолошки од прецизних и конкретних формулација извора откривења несумњиво су диктирани црквеном свешћу и изражавају јединствену и непроменљиву вољу Цркве у сваком времену, увек у апсолутном односу са својим највишим циљем, то јест спасењем човека.

Та аутентичност изражавања воље Цркве у канонима гарантована је живим и непрекидним присуством Духа Светога у Цркви. Наиме, Дух Свети води Цркву к есхатолошком испуњењу Царства Божијег, потврђује непрекидно присуство Божије у његовој Цркви, чини приступачном Цркви истину откривења у Христу, чува Цркву од пролазних утопија или чак од тражења или неутемељених есхатолошких спекулација, гарантује аутентичност апсолутне истине вере у њеној повезаности са прецизним историјским схемама, преображава историјску истину Христа у историјску истину Цркве, чува у окриљу Цркве аутентичну равнотежу континуитета и обнове божанске поруке и води Цркву испуњењу њене највише мисије у историји спасења.

У том смислу Црква у свом историјском животу под вођством Духа Светога може формулисати канонску позицију, сигурну и аутентичну, позитивну или негативну, што има за циљ

очување непроменљивог светотајинског искуства вере које она поседује и живи. Ако, међутим, та позиција Цркве, позитивна или негативна, према било којем црквеном питању није сигурна — или пре ако она није нужно сигурна — онда је логично да Црква може и да погреши. Али то је супротно природи и суштини Цркве као историјског *Тела Христовог*, јер ако Црква може заиста да се превари, онда њена повезаност с истином откривења у Христу неће увек бити извесна. Ако је то могуће, онда Црква није неопходна за спасење, јер она не води сигурно спасењу. Такве претпоставке су одувек сматране теолошки и еклисиолошки непојмљивим. Непогрешивост Цркве не треба, међутим, посматрати на статичан начин у односу на веру коју она поседује и живи, већ на динамичан начин у односу на поуку коју она формулише, јер се поука Цркве не може разумети одвојено од вере доживљене искуством.

Тај однос између доживљене вере и поуке односи се не само на формулисање догми вере већ и на целокупно предање Цркве. Осим тога, предање Цркве је *христоцентрично*, јер онај који преноси (*шири, поучава*) то предање и оно што се преноси (*шири, поучава*) тим предањем јесте сам Христос. Та неразрушива повезаност између *Христа вере* и *Христа светотајинског искуства* Цркве чини у историјском животу Цркве аутентично изражавање вољења Цркве Духом Светим до испуњења историје спасења. Јасно је, међутим, да се то што Цркву води Дух Свети не поистовећује једнострано с *историјским садржајем* или *граматичком формом* канона, већ свакако с њиховом *суштином* и њиховим *духом*. Наиме, сваки канон изражава садржај тајне Цркве само ако се на аутентичан начин и у своме духу односи истовремено на пуноћу садржаја откривења у Христу и пуноћу духовног живота верних.

У том смислу важно је посматрати као непобитно то што канони у целини јесу *сигурно сведочење о аутентичном прилагођавању садржаја откривења у Христу историјском животу Цркве* у свакој епохи, јер они чине историјски израз у Духу Све-

том истине откривења у Христу, што Црква непрекидно поседује и искуствено живи. То постаје јасније ако размишљамо о томе да Црква целокупним својим канонским предањем не тежи проналажењу и излагању истине вере, већ вечну истину вере, коју већ поседује, поставља као темељни услов историјског формулисања канона. Доносећи, дакле, каноне да би се суочила с неразумевањима истине вере или с одступањима у односу на ту истину, што се појављују у различитим епохама, Црква не сматра неопходним заснивање *expressis verbis* тих канона на апсолутној истини која диктира њихов настанак, јер ту истину увек и непрестано живи.

Наравно, канони обично имају карактер искуствених црквених дефиниција, али они увек имају посредан однос било с истином откривења, било исто тако с аутентичном природом или спаситељском мисијом Цркве. Међутим, када се доносе да би се сваки пут исправно размотрила црквена питања, они тада, исто тако, претпостављају јасну свест о томе да Црква живи садржај истине формулисане канонима. Али се та свест не изражава увек на позитиван начин; она се чак често манифестује на негативан начин. То би требало сматрати очигледним јер садржај откривене истине, такав каквог га Црква живи у својој пуноћи, нема потребе за систематским формулисањем, већ само у погледу свог аспекта који није добро схваћен у одређеном тренутку и на одређеном месту. Тако за поновно успостављање пуноће и аутентичности тог повређеног аспекта Црква доноси одређен канон или каноне. Другим речима, постојећа историјска форма канона сигурно одражава суштину и пуноћу откривене истине, јер је то њено искуствено распрострањавање (ширење). Уз све то, ти канони као такви чине *једноставну историјску фигуру*, а не *исцрпан преглед* апсолутне истине.

Канонско предање не изражава, дакле, *независан развој* или хоризонтални развој правног позитивизма у историјском животу Цркве, већ *вертикалну аутентичност* њеног историјског односа с истином коју Црква поседује и живи у Духу Светом. Си-

стематски опис тог доживљеног искуства истина откривења у потпуном јуридикчком систему црквеног права еклисиолошки је непојмљив и практично немогућ. Црква остварује заједницу и јединство човека и Бога конкретним историјским деловањем. Важно је, дакле, јасно разликовати у канонима *стално биће* и *стално историјско збивање* Цркве. Али темељни садржај духа сваког канона бескрајно је виши од његове материје или његове спољашње историјске форме, јер историчност канона не треба схватити у том смислу да је вечна и апсолутна истина смештена у историју и одређена њоме како у својој форми тако у начинима свог израза. С те тачке гледишта, важно је посматрати каноне не само као *аутентичан извор* поруке откривења у Христу већ и као *сигуран канал* којим та непроменљива порука пролази и прожима живот верних у окриљу Цркве.

Није мање јасно да у канонима нема једнакости њиховог историјског садржаја и пуноће садржаја откривених истина, већ свакако аутентичног прилагођавања пуноће садржаја истине вере сваком одређеном црквеном проблему, што се тиче места, времена, личности и суштине. Наиме, формулисање специфичног садржаја истине вере у канонима јасно је одређено специфичним црквеним питањем; и то не само у њиховој историјској пројекцији у времену и простору већ и у употребљеном језику или терминологији, као и у историјској организацији њиховог садржаја. То значи да у канонима *нема само једног дела целе истине*, већ је у њима *специфична перспектива те истине*, да би се њен садржај прилагодио одређеном питању постављеном одступањем или неразумевањем. Према томе, у канонима је *специфична перспектива не само једног дела већ пуноће истине вере*. Осим тога, није увек неопходно преводити апсолутни израз доживљене истине вере и тајне Цркве у конкретне канонске форме, јер канони једноставно чине историјску материјализацију истине вере, према утврђеним потребама верних, која увек делује у окриљу Цркве и кроз Цркву.